

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen – mistä on kyse?

Sosiaalilääketieteen päivät

3.10.2018 THL, Helsinki

Professori Marja Vaarama, Itä-Suomen yliopisto

marja.vaarama@uef.fi

Esityksen sisältö

- Miksi tarvitsemme uutta ajattelutapaa?
- PROMEQ
- SOLA- mallin teoreettinen perusta pähkinänkuoressa
- SOLA-malli kuvina
- Miten arvioimme?
- Onko näyttöä mallin toimivuudesta?
- Mitä on tulossa?

Miksi?

- Terveyden edistäminen painottuu yksilöiden elintapojen ja käyttäytymisen muuttamiseen. Liian vähän huomiota rakenteellisiin tekijöihin, kuten puutteellisten elinolojen korjaamiseen sekä **rakenteiden ja yksilöiden käyttäytymisen vuorovaikutukseen** (Marmot 2010, Abel ym. 2012, Green ym. 2015; Karvonen ym. 2018, Lahelma & Rahkonen 2017).
- Suomessa paradigmaa on jo politiikkatasolla laajennettu, esim. Kuntalain 1. pykälä, mutta "hyvinvoinnin edistämisen" **käsitteellinen epäselvyys** haittaa toimintaa. (Karvonen ym. 2018, Syväjärvi & Leinonen 2017).
- Sekä terveystieteen että hyvinvointitieteen tutkimusperinne on vankka, mutta **lokeroitunut**. Esim. terveyttä ja köyhyyttä tarkastellaan erillään toisistaan vaikka ne liittyvät toisiinsa.
- Tarvitaan **kokonaisvaltaista lähestymistapaa**, joka pohjautuu laajaan hyvinvointikäsitteeseen. Terveystieteilijät ja sosiaalitieteilijät useammin samaan pöytään, ja rakenteellinen sosiaalityö mukaan HYTEen.

PROMEQ tutkii ja kehittää kokonaisvaltaista mallia ja osallistavia menetelmiä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen väestötasolla ja yhteistyössä neljän haavoittuvan väestöryhmän, palvelujen, järjestöjen ja päätöksentekijöiden kanssa.

**Oikeuden-
mukaisuudella
on väliä!**

*Pitkäaikais-
työttömät*

Pakolaiset

*Koulutuksen ja työn
ulkopuolella olevat
nuoret*

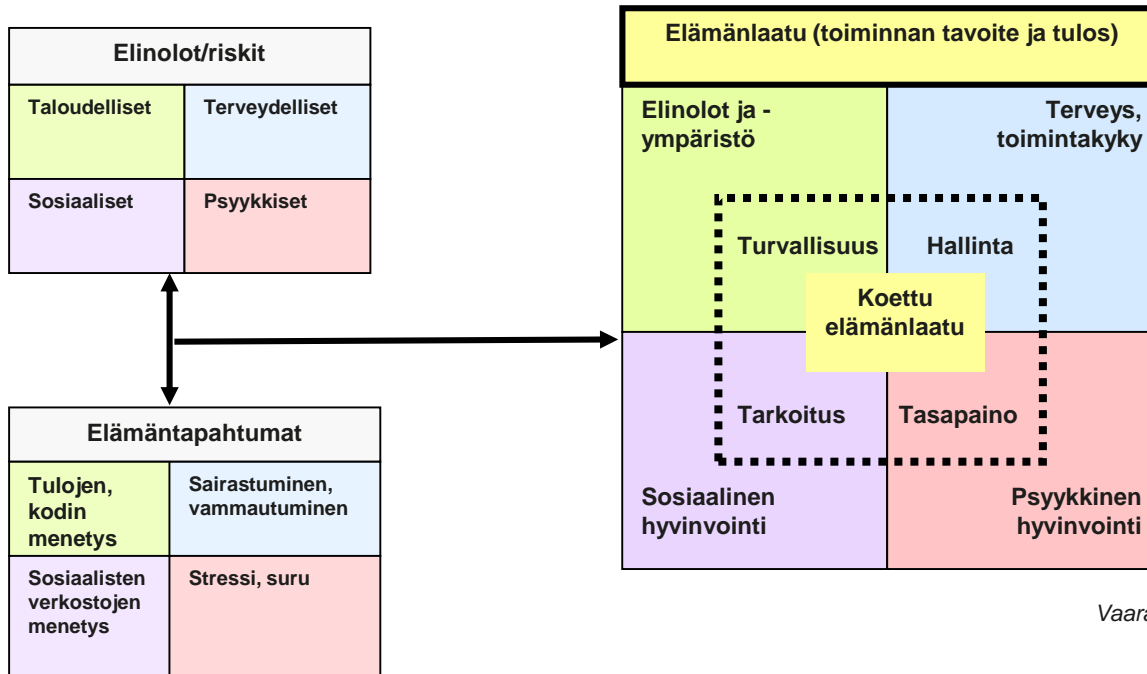
*Yksin asuvat
vanhukset*

Kokonaisvaltainen lähestymistapa

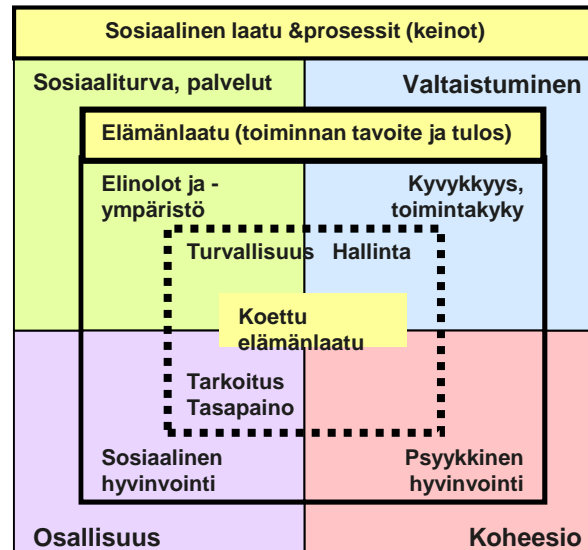
- Yhdistää kolme teoreettisesta mallia
  - **Elämänlaatu** – yksilön kokemus fyysisestä ja psyykkisestä terveydestään ja hyvinvoinnistaan, sosiaalisista suhteistaan, elinoloistaan, palvelujen saatavuudesta sekä elinympäristöstään (*WHO QoLGroup 1998; Veenhoven 2000*). Kyseessä on laaja hyvinvoinnin määritelmä.
  - **Pystyvyys** – ihmisen kokemus todellisista mahdollisuuksistaan elää elämäänsä ja käyttää kykyjään haluamallaan tavalla. (*Sen 1993; Nussbaum 2011*)
  - **Yhteiskunnan sosiaalinen laatu**: neljä ulottuvuutta, jotka määrittävät yhteiskunnan kykyä turvata jäsenilleen pystyvyys ja hyvä elämänlaatu: **sosioekonominen turvallisuus, osallisuus, valtaisuus ja yhteiskunnan eheys**. (*v.d. Maesen & Walker 2012*). Sekä objektiivinen että subjektiivinen mittaus sallittua.
- **Oletus 1**: Mitä parempi on yhteiskunnan sosiaalinen laatu, sitä paremmat ovat sen jäsenten mahdollisuudet kykyjensä käyttöön, terveyteen ja elämänlaatuun.
- **Oletus 2**: Teoriaperustainen, systeeminen ja osallistava lähestymistapa mahdollistaa uusien ja vaikuttavien käytäntöjen kehittämisen ja käyttöön oton. Tästä hyötyy haavoittuvien ryhmien lisäksi koko väestö.

Fokukseksamme on ihmisten hyvinvointi ja terveys sekä erot niissä, ja erojen yhteys erilaisiin hyvinvointiriskeihin

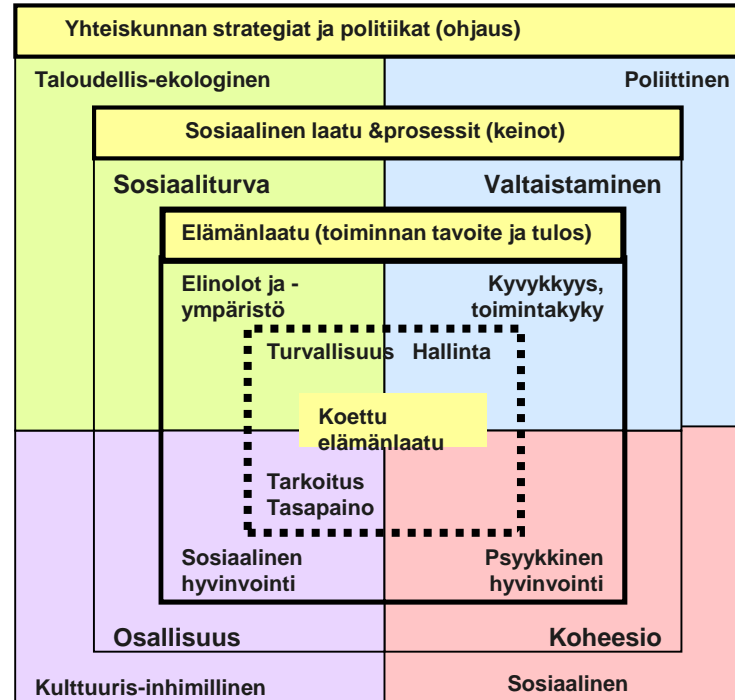
Vaarama & Pieper 2014

Toinen fokuksemme on yhteiskunnan sosiaalisessa laadussa ja siinä, missä määrin ja millaiset rakenteelliset tekijät ja prosessit liittyvät ihmisten elämänlaatuun ja sen ongelmiin

Vaarama & Pieper 2014

Kolmas fokukseemme on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen käytännön toiminnassa ja siinä, missä määrin toiminta vastaa havaittuihin ongelmiin

Vaarama & Pieper 2014

Tavoitteenamme on lisätä osallisuutta, dialogia ja polyphoniaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä

- Etenkin kun kyse on haavoittuvista ryhmistä, politiikkatoimilla ja palveluilla on merkittävä rooli hyvinvoinnin turvaamisessa – kestävä muutos edellyttää vuorovaikutusta
- Vuorovaikutus tarvitsee rakenteet – Sosiaalinen Markkinointi yksi tapa

HYTE-arviointikriteerit (Syväjärvi 2017)

1. Hyvinvointikertomuksen laadintyön osallisuus ja laajuus

- Eri toimialojen ja sidosryhmien edustus
- Monitahoisien ja –tasoisien tiedon ja asiantuntijuuden hyödyntäminen

2. Eriarvoisuuden huomiointi

- Erityisväestöryhmien tarpeiden tunnistaminen ja huomiointi
- Tavoitteellisuus eriarvoisuuden vähentämisessä

3. Elämänlaadun ulottuvuudet

- Ymmärrys hyvinvoinnista laajana, moniulotteisena ilmiönä
- Perustana elämänlaatu fyysisten, psykologisten, sosiaalisten ja ympäristöllisten ulottuvuuksien kautta

Strateginen hyvinvointikertomus

4. Yhteistyö terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä

- Ketkä tekevät – kumppanuudet ja verkostot
- Omaehtoisesti vs. jaetusti

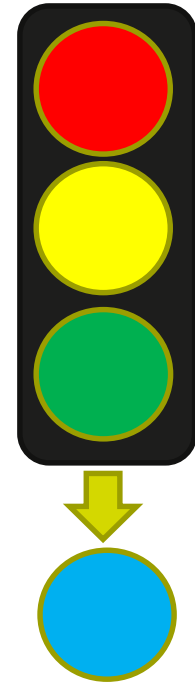
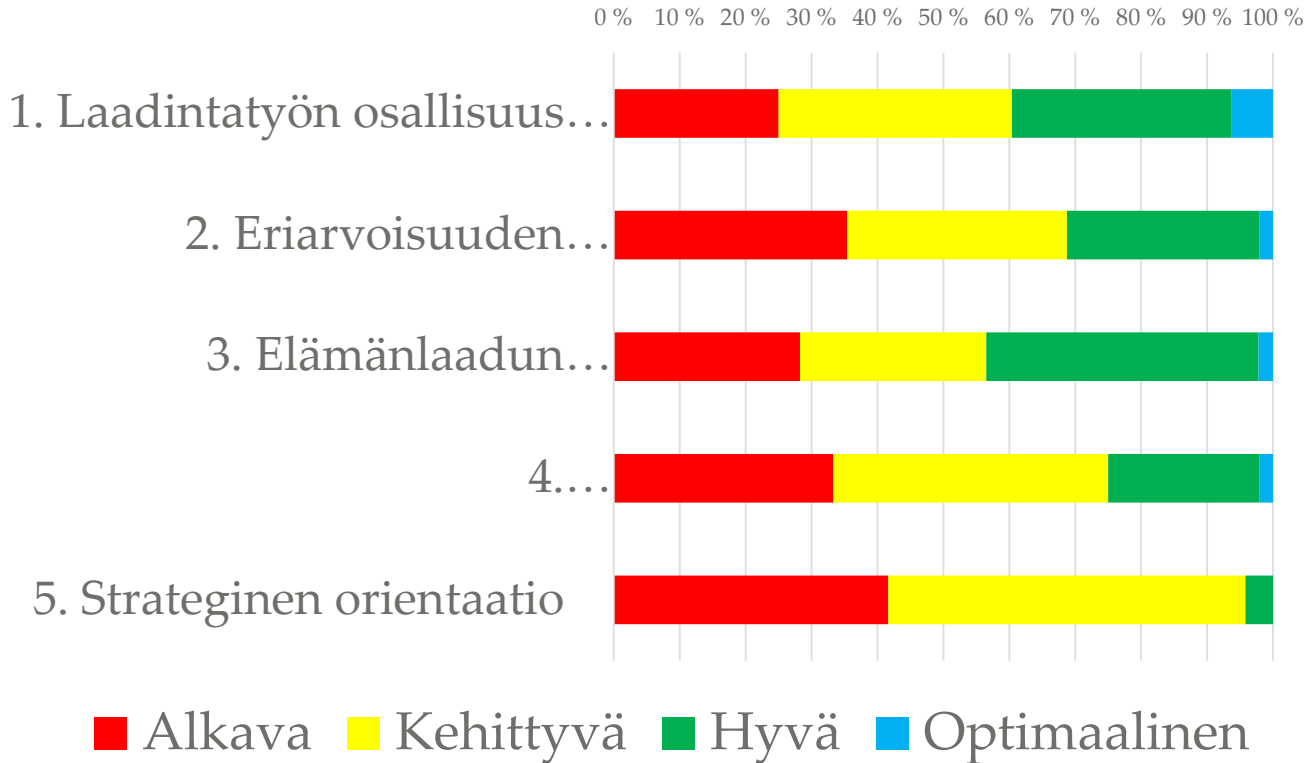
5. Terveys ja hyvinvointi strategisena orientaationa

- Reaktiivisuus vs. proaktiivisuus
- Aktiivinen/operatiivinen vs. suunnittelukeskeinen

Kypsyystasot strategiatyössä

	Alkava	Kehittyvä	Hyvä	Optimaalinen
Laadintyön osallisuus ja laajuus	Määrittämätön, ei koordinoitu	Rajoittunut	Poikkihallinnollinen	Monitahoinen ja -tasoinen
Eriarvoisuuden huomiointi	Ei-tavoitteellinen	Epäjohdonmukainen	Tavoitteellinen ja johdonmukainen	Strategisesti asemoitu
Elämänlaadun ulottuvuudet	Puuttuva, yksiulotteinen	Kaksiulotteinen	Laaja ja moniulotteinen	Yhdistävä
Yhteistyö-orientoituneisuus	Olematon tai eriytynyt	Siilomainen, passiivinen	Jaetun vastuullinen	Kumppanuksellinen, aktiivinen
Strateginen orientaatio	Asemoimaton	Reaktiivinen, operatiivinen	Analyyttinen ja sopeutuva	Proaktiivinen

Hyvinvointiraportit – Alustavia tuloksia (PROMEQ)

Näyttö mallin toimivuudesta lisääntyy tutkimuksemme edetessä

- Olemme tutkineet sosiaalisen laadun viitekehyksessä hyvinvoinnin ja terveyden alueellista ja yksilöllistä vaihtelua sekä mekanismeja niin koko väestössä kuin huono-osaisissa ryhmissäkin, ja näin tuottaneet **uutta tietoa** eriarvoisuuden vähentämisen pohjaksi.
- Olemme testanneet erilaisia teoriaohjatusti määriteltyjä sosiaalisen laadun indikaattorisettejä erilaisilla aineistoilla ja menetelmillä kontrolloiduista koeasetelmista laadullisiin analyysihin. Meillä on **näyttöä** vaikuttavista ja jopa kustannusvaikuttavista interventioista, joihin perustaa suosituksia ja mittareita.
- Tulosten mukaan sosioekonomisten tekijöiden ja palvelujen puutteiden lisäksi osallisuuden, valtaistumisen ja koheesion merkitys on terveydelle ja hyvinvoinnille suuri.

Työ jatkuu ja lopulliset tulokset julkistetaan 5/19

- SOLA-malli vaikuttaa lupaavalta lähestymistavalta tarjoten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi yhteisen viitekehyksen ja kaivatun kokonaisvaltaisen mallin.
- Malli on kuitenkin herkkä sille, miten sosiaalisen laadun eri ulottuvuudet määritellään.
- Jatkamme mallin ja indikaattorien spesifiointia. Apunamme on ollut ja on kansainvälinen tieteellinen ohjausryhmä.
- Tuloksiimme perustuvia HYTE-strategiaa, politiikkasuosituksia ja niiden seurantaindikaattoreita määrittelemme yhteistyössä yhteiskunnallisen ohjausryhmämme kanssa. (seuraava kokous 10/18)
- SOLA-indikaattorien tavoitteena on tarjota HYTE-seurantaan näyttöön perustuva, suppea indikaattoristo, jolla koota yhteistä tietopohjaa tarpeista, kohdentaa ja priorisoida toimia, sekä seurata toimien vaikuttavuutta.

Marja Vaarama 2.10.2018

Kirjallisuus 1/2

Abel, T & Frohlich, K (2012) Capitals and capabilities: Linking Structure and agency to reduce health inequalities. Social Science & Medicine, 74: 236-44.

Anand P, Hunter G, Carter I, Downing K, Guala F, van Hees M (2009) The Measurement of Capabilities, <https://www.oecd.org/site/worldforum06/38363699.pdf>

Green, J, Tones, K, Cross, R & Woodwall, J (2015) Health Promotion - Planning & Strategies. London: Sage.

Karvonen S, Kestilä L, Mäki-Opas T (2018) Who needs the sociology of health and illness? A new agenda for responsive and interdisciplinary sociology of health and medicine, Front. Sociol., 05 April 2018, <https://doi.org/10.3389/fsoc.2018.00004>

Lahelma, E & Rahkonen, O (2017) Sosiaalinen rakenne ja terveys. Teoksessa: Karvonen S, Kestilä L, Mäki-Opas T, toim. Terveys sosiologian linjoja. Helsinki: Gaudeamus. s. 19-39.

Marmot, M (2010) Fair Society Healthy Lives (The Marmot Review). <http://www.instituteofhealthequity.org/projects/fair-society-healthy-lives-the-marmot-review>

Nussbaum MC (2011). Creating Capabilities. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

Pieper, R, Vaarama, M & Karvonen, S (2016) Social Sustainability: Theory, Model and Measurement - The SOLA approach. PROMEQ Working paper <https://www.promeq.fi/loader.aspx?id=3b8dde21-2cac-4859-9566-b11f031bb1f9> [luettu 09.02.2018].

Kirjallisuus 2/2

Sen, A (1993) Capability and Well-being. Teoksessa: Nussbaum M, Sen A, toim. The Quality of Life. Oxford: Clarendon Press. s. 30-53.

Syväjärvi A (2017). Esitys Promeq-seminaarissa 18.8.2017, Helsinki.

Syväjärvi, A & Leinonen, J (2017) Kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen – yhteistyö, kumppanuus ja strategiaperustaisuus. In: Hallinnon ja kuntatutkimuksen tiedepäivät. Tampere; 2017. Verkossa: <http://www.uta.fi/jkk/tiedepaivat2017/tyoryhmat/tyoryhma7/abstraktit.html#S7A2>

Vaarama, M & Pieper, R (2014) Quality of Life and Quality of Care: an Integrated Model. Teoksessa: Michalos AC, toim. Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research. Netherlands: Springer s. 5269-76.

Van Der Maesen, L. J.G. & Walker, A. (2012) Social Quality. From Theory to Indicators: Palgrave Macmillan: New York.

Veenhoven, R (2000) The four qualities of life. Ordering concepts and measures of the good life. Journal of Happiness Studies, 1: 1-39.

WHOQOL Group (1998) Development of the World Health Organization WHOQOL-Bref QoL assessment. The WHOQOL Group. Psychol Med, 28: 3, 551-8.

Kiitos!

www.promeq.fi

